

LOMMEN

NORDISKA FORBUNDET FOR KULTURLANDSKAP .P KONTAKTBLAD

ISSN 1102-6553

NR 8, DECEMBER 1992

Årsmote 1992 och Årsm<j.de 1993

Hvad g</>r EF ved Danmark

Menneskeskapte naturområder

Gronskande angar i luften

Kulturskapede biotoper

Vilse i jordbrukslandskapet

Norræn samtök um busetulandslag

Busetulandslag, det slags land där någon har bosatt sig. Vi har fått ett nytt ord i Norden. Det kom på prånt när forbundets stadgar översattes till isländska. Tidigare fanns inget ord för kulturlandskap på isländska. Det är ett vackert och målande ord. Det uttrycker ordets innebörd kanske bättre än det ord vi valt i övriga Norden.

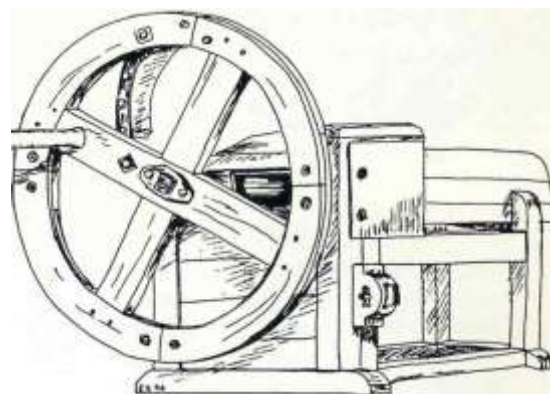
Det kanske kan passa att påminna om stadgarnas två inledande stycken:

- *Nordiska Forbundet for Kulturlandskap har som målsättning att öka intresset för de nordiska landernas kulturlandskap, bredda kunskapen om kulturlandskapet och värna om värdefulla kulturlandskapsmiljöer i Norden.*
- *Forbundet förverkligar dessa syften genom att vara ett samlade, förmedlande och påverkande kunskapsforum. Forbundet bildar ett kontaktnät mellan såväl enskilda personer som organisationer och grupper, vilka verkar för eller har intresse av kulturlandskapet och dess bevarande. Forbundet arrangerar excursioner, seminarier, symposier, kurser och utställningar samt annat som främjar målsättningen.*

Årsmötesprotokollet och årsberättelsen, som återges i detta nummer, visar något hur vi lyckas med att nå målen.

Annars är det bondens kulturlandskap som präglar innehållet. Det kanske kan tyckas som vi kort det genom ett "skivewirk" och sedan plockat upp några spridda delar. Tank, det är bara ett drygt sekel sedan jordbruket började bli maskinellt - och då byggde bonden själv maskinerna. De gamla dagböckerna stämmer till eftertanke.

EF eller EG och landskapet är ett uppmärksammat ämne. Artikeln skrevs i oktober men är fortfarande aktuell. Svenska Naturskyddsföreningen har formulerat sin egen landskapspolitik. Den kan diskuteras.

Skarverk ur Dagbok från Uppharad

Cecilia Torudd, en av Sveriges mest uppskattade serietacknare, har gjort en från bild av EG. Den är hämtad ur albumet Med Sverige i tiden (och andra serier). Mest känd är Cecilia för Familjeliv och Ensamma mamman. Raben & Sjögren ger ut albumen.

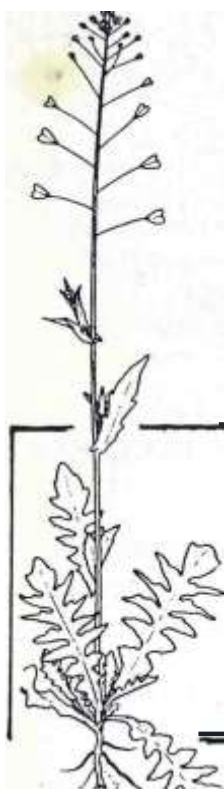
Från ett EG-lands horisont ger Regis Ambroise sin syn på odlingslandskapet - den "natur" människan skapat och som så många "vilda" arter blivit beroende av.

Nordiska ministerrådet har goda ambitioner när det gäller att finna riktlinjer för bevarande av odlingslandskapets värden. En arbetsgrupp för biotopvård har lagt fram en mycket innehållsrik rapport om bevarande av kulturskapade biotoper. Skall vi våga hoppas att Nordens länder nu samlar sig kring en enhetlig bevarandepolitik där natur- och kulturvården bedoms på samma gång och med samma mål.

Bevara vårt naturarv och vårt kulturarv!

Forbundet har uppmärksammat flera som gjort insatser för att även kommande generationer skall kunna se och begripa hur de tidigare levde och arbetade och förstått att bruka landskapet. Två hedersgåvor har delats ut under 1992. Den ena fann sina mottagare i en extrem glesbygd, den andra sina i en lika extrem urban miljö.

Vi har hittat en fin bok som berättar vad som händer om hävden skulle upphöra. Titeln andas optimism. Den säger "OM hävden upphör" inte "NÅR", som en pessimist skulle skrivit. Det inger förtrostan.

LOMMEN, ISSN 1102-6553, är kontaktblad för medlemmar i NORDISKA FORBUNDET FOR KULTURLANDSKAP, som har adress: c/o Halsinglands Museum, Storgatan 31, S-824 00 HUDIKSVALL. Telefonnummer är 0650-196 12 eller 0650-978 04. Bidrag till LOMMEN ta emot med glädje och tacksamhet.

Men vi redigerar!

En annan god bok är Ett gods - En socken av teamet Rundstrom, Rundstrom & Johansson. Vi har lånat en bild på lovgoring från den. Samma författare har också skrivit boken Från spadbruk till maskinjordbruk. De ger en mycket inträngande bild av livet i en sonnlandssocken då och nu. Olika arbeten beskrivs och tidsberäknas t ex i detalj. Bäckema kan nog fås via Sörmlands museum eller Tystberga hembygdsförening.

Bruket av lie och andra skonsamma slättermetoder börjar komma till heders igen, alldeles som iingsbruket. Det handlar om kvalite. Då får det kosta lite mera.

Dammigt och möjligt ho staller till stora problem för våra gråsitande tamdjur. Viirst utsatta verkar hästama vara. Kanske har man observerat problemet hos dem först eftersom det är så viktigt att de har luftvägarna klara.

Hosta och allvarliga störningar i fodersmältningsskanalen är några av följderna om hästen får otjänligt ho. Christina Planck som är hudjursagronom vid lantbruksuniversitetet i Skara har agnat sig åt frågan. För låg stubb och godsling på våren är ett par av orsakerna till dålig hokvalite.

Skorden av luftens gronskande ångar, har många namn. Hamling är kanske det vanligaste nu när bruket att ta lov niistan försvunnit. I äldre lagtexter finns ordet med betydelsen misshandla, snopa. Någon kanner kanske till att en kastrerad gumse kallas "hammel".

Det har skrivits väldigt lite om lovtakt. Kanske är det för att bruket har varit så vanligt. Vern bryr sig om att orda om det sjilvklara? Men då och då dyker bilder upp som fragment från det vida hamlingslandskapet. Det kan vara i en kyrka och det kan vara i ett seriealbum.

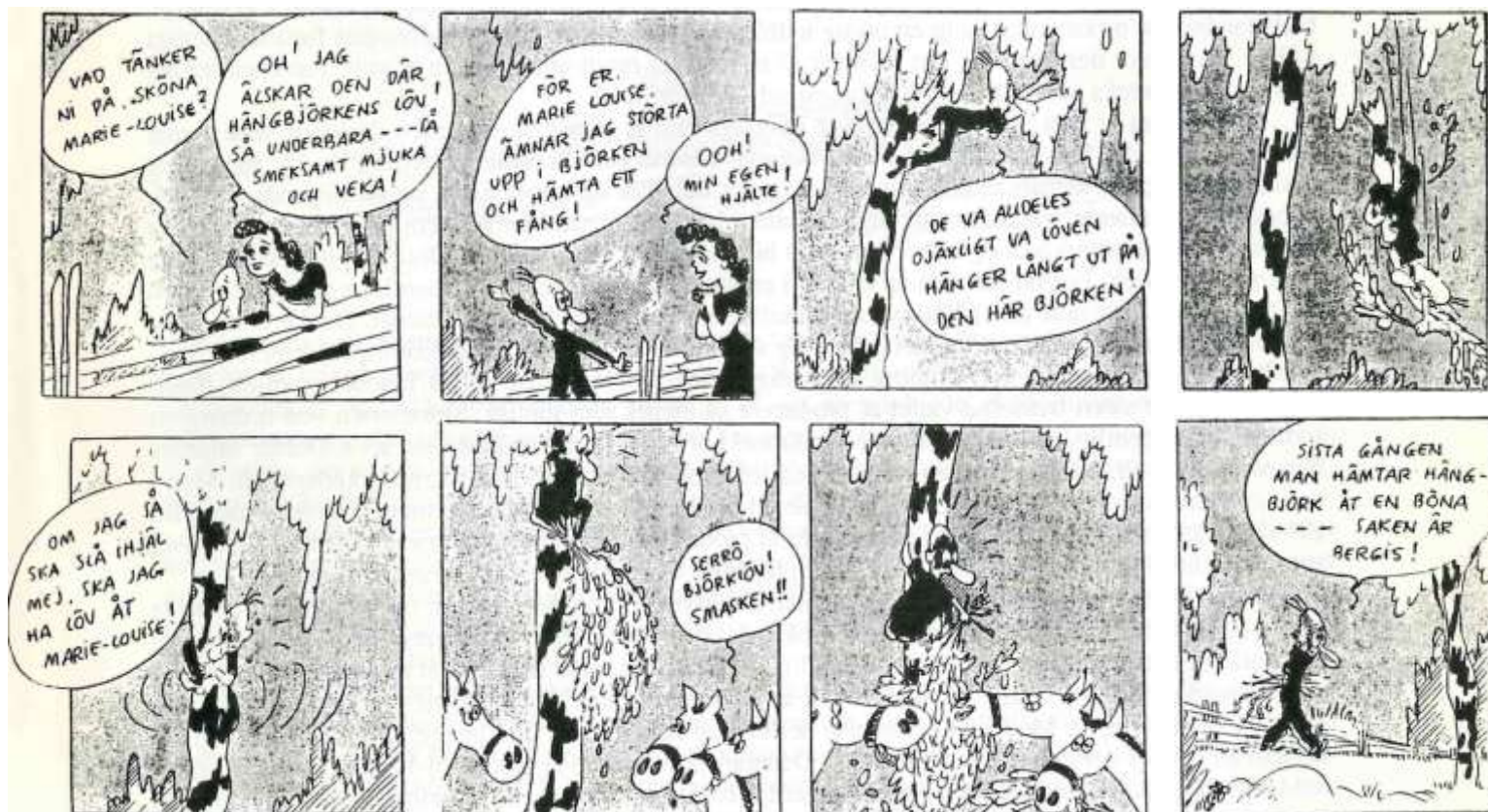
Det är en aning överraskande att mota lovbrytning som tema i serien Biffen och Bananen. Livet på landet var inte det som låg den genialiske artisten Rit-Ola närmast. Jan-Erik "Rit-Ola" Garland, 1905-1988, ritade sin serie från 1936 till slutet av 1960-talet.

"Det är en intressant period eftersom den markerar Sveriges definitiva övergång från jordbrukariand till en modem industristat av viilfirdstyp", skriver Ingemar JJnge i forordet till ett av de album han stillt samman. DNs forlag ger ut.

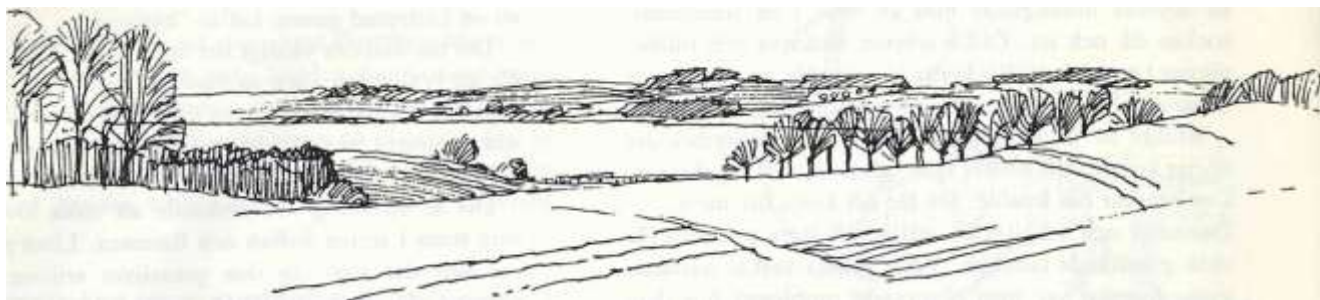

Rit Ola 1947

Bananen himtar bjorklov

Hvad gør EF ved det danske landskab ?

.....,), T,j .-

Mange landmænd går i disse tider rundt med endnu flere rynker i panden, end de havde under sommerens tørke. De er ved at planlægge næste års afgrøder. Og det skal ske under hensyntagen til den nye braklægningsordning. Den blev vedtaget i slutningen af maj af EF's landbrugsministre som led i en større samlet pakkeløsning. Men først i denne måned er der blevet udformet de nærmere regler, som ordningen skal administreres under, og som landmændene derfor skal rette sig efter. Bekendtgørelsen er udarbejdet fra landbrugsministeriet den 28. august, udstedt den 15 september, men i skrivende stund endnu ikke udsendt til bibliotekene. Fra ministeriet og EF's direktoratet er der udarbejdet en vejledning, som d. 11 september var udsendt som indstik til landboforeningernes ugeblad Landsbladet. Der er ikke noget at sige til, hvis landmændene er forvirrede over planlægningen af næste års afgrøder - vintersæden er jo forlængst kommet i jorden.

Den 1. oktober åbnede på oldtidsmuseet Hollufgård ved Odense en plancheudstilling med temaet "Hvad gør EF ved det danske landskab?". Den er arrangeret af det humanistiske forskningscenter Menneske og Natur samt Kartografisk Dokumentationscenter, begge henhørende under Humanistisk Fakultet ved Odense Universitet. Udstillingen prøver at vise, hvad EF's nye landbrugsreform vil betyde for et konkret landskabs udvikling i de næste 30 år. Den nye braklægningsordning opleves af mange, både landmænd og os andre, som en utidig indblanding fra politisk side i landbrugets forhold. Særligt i disse tider, hvor der hver dag dør tusinder af mennesker rundt om i verden af sult, forekommer det at være et paradoks at skulle tage landbrugsjord ud af drift.

Men når det er sagt, må man også tage i betragtning, at så enkelt er verden desværre ikke skruet sammen. Som det blev fremhævet i TV-Aktuelts udsendelse om sulten i Afrika d. 28. september eksisterer der en verdensmarkedsøkonomi, hvor der udbydes og købes kom, og en bistandsøkonomi, hvor de enkelte lande, internationale organer samt hjælpeorganisationer gennem politiske beslutninger går ind på verdensmarkedet og køber kom som bistandshjælp. De enkelte landmænd vil og skal jo ikke forære komet væk. For nuværende er vi inde i en situation, hvor der er økonomiske problemer inden for EF med den fastsatte pris på korn. I et udbud af korn på verdensmarkedet derfor er der ikke direkte sammenhæng mellem hungersnøden og de danske landmænds produktionsproblemer.

Baggrunden for den nye ordning er stadig større problemer for EF's landbrugspolitik. Dens målsætning har siden tresserne været at producere så meget som muligt. Situationen ved ordningens indførelse var nemlig, at EF ikke kunne producere kom nok til at brødføde sig selv. Derfor satsedes der på at sikre EF's landmænd en mindstepris for produktene uanset verdensmarkedsprisen. Men i halvfjerdsene vendte situationen, og der er blevet produceret stadig mere og mere overskud inden for EF. Kombjergene og smørpukleterne voksede. Et af problemerne med ordningen var, at støtten blev givet som produktstøtte, dvs. i princippet en klar opfordring til at producere så meget som muligt.

Det er der forsøgt ændret radikalt på med den nye ordning, idet støtten nu tildeles det dyrkede areal, og ydermere er der begrænsninger på dets størrelse. Dette indebærer ikke en ubegrænset opfordring til at producere så meget som muligt - tværtimod, men dog i bund og grund afhængigt af verdensmarkedsprisen. Ordningen indebærer, at landmanden kan få tilskud til produktionen af kom, ærter og oliefrø (raps). Men som betingelse herfor skal landmanden braklægge 15% af det potentielle kornareal. Dog er der et mindsteareal, som i Danmark som helhed er fastsat til 17,6 ha., hvor bedrifter med afgrøder under denne størrelse er undtaget for braklægningskravet og derfor får fuldt arealtilskud for dyrkningen af de nævnte afgrøder.

Det tilskud, der kan opnås pr. ha., er som følger (i kr.):

	1993	1994	1995 og fremefter
Korn	1172	1641	2109
Oliefrø	3688	3688	3688
Bælgsæd	3047	3047	3047
Braklagte arealer	2109	2109	2109

Dette betyder, at en landmand, som har over 17,6 ha. med de nævnte markafgrøder, kan vælge, hvorvidt han vil

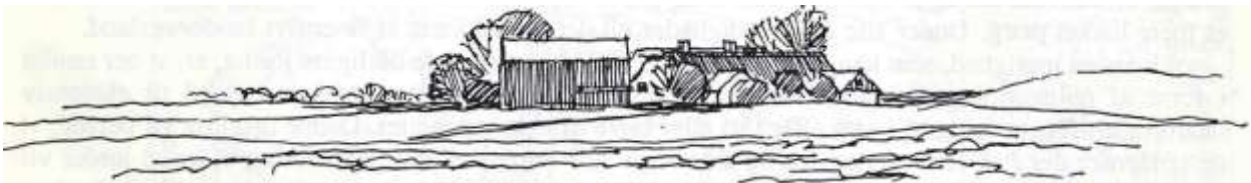
1. undlade at braklægge og ikke modtage tilskud til de dyrkede arealer med de nævnte afgrøder eller
2. braklægge 15% af det areal, som bliver tilsået med de nævnte markafgrøder samt det braklagte areal, og så modtage arealtilskud.

De braklagte arealer skal således indgå i den årligt roterende drift på markerne og have været dyrket af den pågældende landmand i de to foregående dyrkningssæsoner. Man kan således ikke normalt tilkøbe eller forpagte arealer med henblik på at braklægge disse. 4-årig græsdekke eller bærdyrkning opfattes stadig som led i omdriften. Landmanden kan vælge følgende løsninger med det braklagte areal:

A. lade det ligge hen med græsdekke i dyrkningssæsonen frem til 15 juli. Der skal i så fald sås frø for at sikre plantedækket, men marken må ikke afgræsses eller afhøstes. Dog må arealet udlejes til jagt. Der må heller ikke hverken sprøjtes, gøttskes eller kunstvandes på arealet i det braklagte tidsrum.

B. dyrke non-food afgrøder. Det er afgrøder, der anvendes uden for foder- og fødevarersektoren og kan være kornprodukter, ærter, kartofler, elefantgræs eller pil (de to sidste har en flereårig dyrkningsperiode og bruges til brændsel). Der er dog streng kontrol med netop disse afgrøder og kontrakter om produktionen mellem landmanden og aftageren skal fremsendes til EF-direktoratet til godkendelse.

C. lade arealet ligge permanent brak. Det vil naturligt nok være de dårligste jorder, der så her udtages, men der er endnu ikke udarbejdet præcise regler herfor, da man så skal braklægge mere end de 15%, fordi jorden ikke kan give et gennemsnitsudbytte og dermed i samme grad bidrage til nedsættelse af fødevarerproduktionen som de andre jorder.

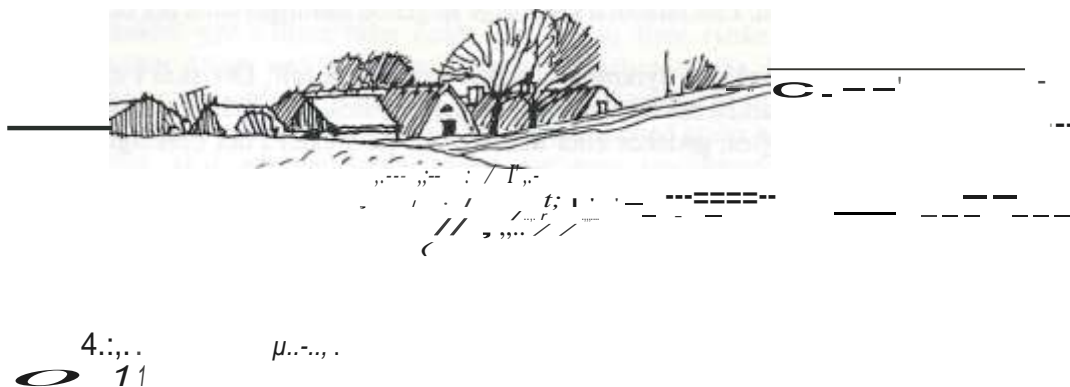
Således som braklægningsordningen er vedtaget og tænkt skal hver landmand braklægge 15% af sin jord for at bringe produktionen ned. Uanset jordkvaliteten og dermed muligheden for at producere kornprodukter. Individualiseringen er en følge af det overordnede økonomiske mål: at nedsætte produktionen og skal ses som en frivillig tvang for at nå dette mål. Ved at tilnærme priserne for kom til de priser, der er gældende inden for verdensmarkedet kan EF-landene få et bedre grundlag i forhandlingerne indeP- for toldorganisationen GATI om nye frihandelsordninger.

Der er dog i bekendtgørelsen åbnet mulighed for at braklægningspligten kan overføres til andre landbrug. Det gælder specielt store husdyrbrug, der kræver arealer af en vis størrelse til at køre gødningen ud på, og som derfor ikke kan undvære nogen del af den dyrkede jord. Disse landbrug kan overføre braklægningspligten til andre landmænd, som er interesseret i at braklægge. De nærmere regler herfor er dog ikke udarbejdet endnu.

Mere generelt kan man tænke sig, at sådanne puljeordninger blev mere almindelige inden for landbruget Ikke blot kravet om harmoni mellem husdyrproduktion og arealstørrelse, men mere generelt et ønske om at undgå braklægning kan føre til udbredte puljeordninger og "handel med brak". Dette er fremhævet i Landsbladet d. 11. september som et ønske fra landbrugets side og vil falde godt i tråd med flere forhold:

1. den enkelte landmand vil være mere fiit stillet til at braklægge på sine jorder eller ej. Det har igennem de sidste 200 år været imod danske landmænds "natur" at tage jord ud af produktion, som kan nyttiggøres. Andre landmænd ønsker måske på grund af alder eller andre individuelle forhold at udnytte en sådan braklægning på sin ejendom, og kan derfor tage imod en puljeordning.
2. permanent braklægning vil mest naturligt foregå på de dårlige jorder. Derfor vil en puljeordning være i bedre overensstemmelse hermed og henvises til de tørre og sandede jorder, der i forvejen kræver mest kunstvanding.
3. af miljøhensyn vil man også foretrække at samle de jorder, der tages ud af landbrugsproduktion, i nærheden af vådområder (ferske enge, strandenge, moser) eller på tørre overdrev, heder o.lign. Målet kan være at lave "naturgenopretning", dvs. at man f.eks. fjerner dæmninger og genskaber søer eller våde kystområder med strandenge. Helt naturlige bliver de dog ikke, da betingelser for f.eks. vandspillets højde gennem de sidste århundreders dræning er ændrede. Som regel vil man også sikre, at arealerne afgræsses for at sikre det åbne landskab mod at gro til med krat og skov.

Hvordan det danske landskab vil komme til at se ud, afhænger derfor af, hvordan braklægningsordningen udformes og administreres på længere sigt. I det eller de første år vil vi nok

komme til at se mange arealer, der pletvis ligger hen som grøn brak i omdriften på de enkelte landmænds jorder. Men om ganske få år vil der givetvis være kommet et marked og afsætningskanaler for non-food afgrøder, måske pil eller elefantgræs. Derfor vil landskabet i høj grad komme til at blive præget af sådanne flerårige vækster, som ikke bliver høje som træer, men som dog giver landskabet et mere lukket præg. Under alle omstændigheder vil det fortsat være et intensivt landbrugsland.

En anden mulighed, som kan realiseres sideløbende hermed på de dårligere jorder, er, at der samlet i form af puljeordningeme vil blive udtaget jorder til braklægning. De kan overgå til ekstensiv landbrugsdrift (græsning af kvæg eller får) eller blive til naturreserver. Denne ordning vil betyde, at de tendenser der har været inden for de sidste syv år i retning af marginalisering af visse jorder vil blive fortsat. På samme måde kan skovarealet udvides, som der i forvejen er planer om. Ligeledes kan større braklagte arealer bruges til rekreative formål, f.eks. sommerhuse, ferielande, gallbaner m.m.

Set i et historisk perspektiv er der ikke noget underligt i, at arealer skifter anvendelse. Det har man oplevet mange gange i historiens løb. Marginaljordsbegrebet er for så vidt ikke noget nyt. Blot har tendensen gennem de sidste 200 år gået i retning af inddragelse af mere jord under intensiv dyrkning gennem landindvindingsprojekter, dræning m.m. Derfor er vi uvante med, at jord pludselig "ved lov" skal tages ud af produktion. Sådant kommer det nok heller ikke til at gå.

Men gradvis har der gennem de sidste 200 år også været en tendens til, at dårlig jord er blevet undtaget for intensiv dyrkning og blevet plantet til med skov. Dette hænger i bund og grund sammen med, at den intensivering der skete i landbruget i kølvandet på landborcformeme, også havde en bagside. Hvor alle arealer under dyrkningsfællesskabet havde en funktion i jordbruget, f.eks. de bakkede overdrev som ekstensive græsningsarealer og hedejordeme også som græsning, men tillige som gødning og brændsel for hedejordeme, blev sådanne arealer betragtet som unyttige i intensiveringens øjne og skiftede derfor karakter gennem skovtilplantning til lukkede skovområder.

Denne skovtilplantning er sket ikke blot i Jylland, især Vestjylland med de store plantageanlæggelser sideløbende med hedeopdyrkningen, men også på de mere frugtbare øer. F.eks. er på Fyn store arealer i løbet af 1800-tallet plantet til med skov, typisk nåleskov, fordi man ikke havde nyttigere anvendelse for disse arealer. At de har været anvendt til dyrkning afslører sig i jordbunden, hvor der

ofte vil findes de såkaldte højryggede agre. Det er en bevidst pløjning af jorden i lange striber, hvor jorden med plovens muldfjæl vendes mod; midten i ca. 10-20 meters bredde. Derved dannes en ryg på midten og rener i siderne til næste ager. Formålet har primært været at fungere som overfladecover. Markene tager derfor karakter af et gammeldags vaskebræt, og det kan mange steder iagttages i skovbunden endnu i dag med op til 75 cm. højdeforskel på ryg og ren. Dyrkningen har på disse ofte sandede jorder ikke været særlig intensiv, måske 2 år ud af 10, men der har dog været høstet korn på dem, og de har ligget hen til græsning de øvrige år.

Sådanne ændringer i arealudnyttelsen er foretaget ud fra vurderinger af, hvad der kunne svare sig ud fra arbejdsindsatsen målt i forhold til (salgs-)udbyttet. Det er egentlig også det, der ligger til grund for den nye braklægningsordning. Her må det blot udformes ved lov, da der er tale om et stærkt reguleret marked.

Konklusionen på spørgsmålet i overskriften må derfor være, at antagelig betyder den nye braklægningsordning på længere sigt ikke de store ændringer i det danske landskab, men vil være en fortsættelse af den hidtidige udvikling. Dette er selvfølgelig sagt under forudsætning af, at verdensmarkedet og dets priser for korn, oliefrø og ærter fortsætter de hidtidige tendenser, og at det lykkes at gennemføre puljeordninger og udvikle markedet for non-food afgrøder. Det danske landskab er et kulturlandskab, der udformes af menneskets beslutninger, hvad enten de udmøntes gennem EF eller ej.

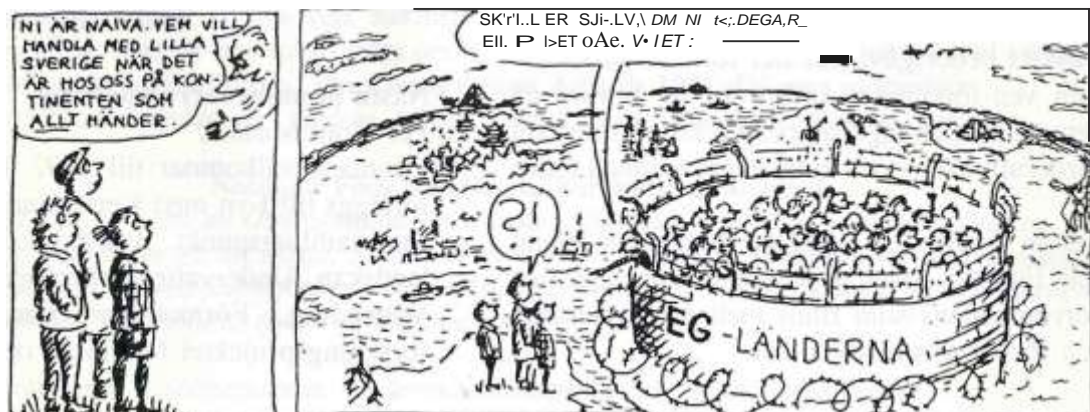

Teckningar Bjarne Nielsen, ur Vestsjællands naturpark.

Cecilia Torudd 1989

Isolationspolitik

SVFRIGE OCH
FYRA KONTINENT-
TER VILL RÄS
SIG FRÅN EG

PRO TOKOLL

I närvaro av 48 medlemmar höll den 29 maj 1992 Nordiska Forbundet for Kulturlandskap - NFFK, sitt sjätte ordinarie årsmote.

Plats: Ronningen folkehøjskole, OSLO, Norge

Årsmotets öppnande

Årsmotet öppnades av ordföranden Eiler Worscpe, som hälsade de närvarande välkomna.

Val av motesordförande, motessekreterare och två protokollsjusterare

Valdes:

Ordförande - Ann Nordehaug

Sekreterare - Kelvin Ekeland

Protokollsjusterare - Kerstin Riessen

- forgen Riessen

Godkännande av dagordningen för årsmotet
Dagordningen godkändes.

Information och meddelanden

Per Grau Mcpller:

Forbundets möjligheter att stå bakom en nordisk och tvärfacklig skriftserie där kulturlandskapet behandlas tematiskt eller områdesvis håller på att utredas av en arbetsgrupp.

Syftet är att möjliggöra publicering och spridning av arbeten som annars har svårt att nå sin publik.

Ett villkor är att verksamheten inte belastar forbundets ekonomi.

Kelvin Ekeland:

6stensjovannets venner kom mer att få forbundets hedersgåva för det förnämliga arbete som ven-föreningen utfört för att bevara en agrar miljö, en fågelsjö och ett i övrigt mycket värdefullt natur- och kulturområde inne i Oslo.

Kelvin Ekeland: Utdrag av brev från Island och Finland lastes upp som exempel på den korrespondens som finns mellan sekreteraren och forbundets medlemmar.

Årsberättelse, bokslut och revisionsberättelse

Sekreteraren Kelvin Ekeland läste upp styrelsens årsberättelse.

Kassören Per Grau Mcpller redovisade bokslutet och revisoren Gunnar Olofsson föredrog revisionsberättelsen.

För överensstämmelse mellan årsberättelse och bokslut föreslog Mats Folkesson en distinktare skrivning om medlemsantalet i den förra. Sekreteraren skall göra denna justering.

Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen
Styrelsen beviljades ansvarsfrihet.

Fråga om stadgeändring

Motet beslutade att texten i stadgarnas § 12 skall lyda:

Forbundets verksamhetsår är ett kalenderår.

Rakenskapsåret följer verksamhetsåret.

Medlemsavgift för 1992

Styrelsen föreslog oförändrad medlemsavgift.

Motet beslutade enligt styrelsens förslag.

Val av styrelsemedlemmar (på två år) efter de avgående

I tur att avgå var Karl-Erik Frandsen, Marita Karlsson, Mats Nettelbladt och Olof Stroh. Dessa omvaldes.

Val av revisorer och revisorssuppleanter

Valdes:

Revisorer - Claes Florgård

- Gunnar Olofsson

Revisorssuppleanter - Gerd-Birgit Tjomsland

- Anders Myrtue

Nasta årsmotesarrangemang

Per Grau Mcpller:

Danmark välkomnar till 1992 års mote. Det förslags till Fyn med Kerteminde vandrarhem som samlingspunkt. Temata kan bli Havets landskap, Undervattensarkeologi, Småor och Vattendrag. Formodligen presenteras även forskningsprojektet Manniska och natur.

Tidpunkt: Månadsskiftet augusti-september.
Ansvariga af Anders Myrtue, Per Grau
Mcpller, Niels Hcprlilck Jessen och Erland
Porsmose.

Kelvin Ekeland:

Åke Bengtsson, Lena Bergils och Mats Folkesson
bor uppdras att forbereda årsmotet 1993.
Gruppen åtog sig detta.

Mette Eggen:

Nordens landskapsarkitekter kommer att ha
kongress på Island ett av de narmaste åren.
Mette skall undersoka mojligheterna att
samordna denna med ett årsmote for forbundet
dar.

Ovriga frågor

4e Åke Bengtsson efterlyste en reviderad
adresslista.

4e Styrelsen meddelade att det nya registersys-
temet snart gor en ny lista mojlign att trycka.

4e Mats Folkesson foreslog att styrelsen
arbetar vidare på iden om regionalt ansvariga
for medlemsvarvning och medlemskontakter.

4e Styrelsen lovade detta. Ny information om
forbundet skall också tas fram.

4e Lars Gunnert m fl tog upp frågor om
forbundets engagemang i naturskoleverksam-
heten och barns forhållande till kulturland-
skapet.

4e Styrelsen meddelade att frågorna af aktuella
och att det losa samarbetet med *Foreningen for
naturskola och fältpedagogik* kanske bor
formaliseras. Initiativ skall tas på området.

4e Jan Lindh frågade om Norges fylkeskom-
muner hade kannedom om forbundets yttrande
over forslaget till Handlingsplan for kulturmin-
neforvaltning. Om detta inte ar fallet bor de få
detta.

4e Styrelsen lovade ombesorja att fylkeskom-
munerna får tillgång till forbundets yttrande.

4e Mats Folkesson foreslog att styrelsen skulle
uppdra att framfora forbundets och årsmotets
tack till Oslo kommun for det stod forbundet
fått till genomforandet av arrangemangen.

4e Styrelsen skall gora detta.

Kelvin Ekeland
Sekreterare

Justeras

p
Kerstin Riessen

U/Q:

J,igen Riessen

RESOLUSJON

Nar Forbundet besøkte Ostensjo-gård och Ostensjovannet på leirdagen den 30 maj 1992 overlamnades forbundets hedersgåva till foreningen Ostensjovannets venner. Det blev en festlig inramning. I regi av venforeningen och 4-H artangerades namligen samtidigt Ostensjodagen. Vi togs med på en vandring i sjons vackra omgivingar dar vi fick veta åtskilligt om detta bynara kulturlandskaps historia och många bevarandevarden. Det ar inte enbart fråga om en fågelsjo. 1991 fanns Ostensjovannet med i finalen om basta miljövarnsprojekt i Europa, The Conservations Awards 1991. Då gavs utlåtandet:

OstensjtJ vannsområdet er verdens minste område med Myest biologisk mangfold.

Nordiska Forbundet for Kulturlandskap utfärdade

"RESOLUTION for vern av OstensjtJvannet med omkringliggende natur- og kultur-landskap og AbildstJ , OstensjtJ og Bakkehavn gårder i Oslo. Nordisk årsmme 1992/or Nordisk Forbund for Kulturlandskap stotter Stiftelsen OstensjtJvannets Kulturfonds og OstensjtJvannets Venners arbeid og tJnske om varigfredning av hele OstensjtJområdet i henhold til natur- og kulturminnelovene. "

Resolutionen undertecknades av årsmotesdeltagarna och samfundens Iedare.

Styrelsens årsberättelse 1991/1992
Renningen, Oslo den 28 maj 1992

Angsho och fasta forbindelser

Årsmotet 1991

Forbundets femte ordinarie årsmote holls i Finland den 24 augusti 1991. Platsen var Oulanka biologiska station, Kuusamo. Motet finns redovisat i justerat protokoll, publicerat i Lommen.

Tema for eksursion och seminarium i samband med årsmotet var Kulturlandskap i marginal-bygd. Eeva och Carl-Adam Hæggstrom, Anniki och Yrjo Vasari samt Juha Viramo holl i arrangemanget. "Nordiska biologi och miljö-året" gav ekonomiskt stod.

Styrelse

Det gångna året har styrelsen bestått av foljande personer:

ORDFORANDE Eiler Worsøe

VICEORDFORANDE Carl-Adam Hæggstrom

SEKRETERARE Kelvin Ekeland

KASSOR Per Grau Møller

Karl-Erik Frandsen

Marita Karlsson

Mats G Nettelblatt

Ann Norderhaug

Olof Stroh

Birgitta Spur ar styrelsens kontaktperson på Island.

Styrelsemoten

Under verksamhetsåret har styrelsen motts tre gånger.

1. Oulanka biologiska station, Kuusamo, Finland, 24 augusti 1991.
2. Kopenhamns universitet, Kopenhamn, Danmark, 11 januari 1992.
3. Ronningens folkhögskola, Oslo, Norge, 27 maj 1992.

Årsskriften NORDISK BYGD

Forbundets årsskrift NORDISK BYGD har utkommit med sitt femte nummer. Titeln ar Folk och landskap i Bohuslan.

Skriften produceras i samarbete med Forlaget Bygd, Danmark. Den går ut till alla fullt betalande medlemmar.

Medlemsbladet LOMMEN

Forbundets medlemsblad LOMMEN har under verksamhetsåret kommit ut med två num mer. Fyra utskick om året ar det narmaste målet men ett kort verksamhetsår och medelsbrist har gjort att målet annu inte nåtts.

Medlemstalet

Antalet betalande medlemmar redovisas i bokslutet . Formen for inbetalning har andrats i och med att nationella postgirokonton öppnats. Matrikelforingen fungerar också bättre an forut. Tidigare forlorade forbundet formodligen flera medlemmar genom krånglet. Nu verkar problemen vara bemastrade och den oroande nedgången i antalet medlemmar har vant.

Kulturlandskapskartlaggning

Forbundet har fått lofte om bidrag med 11 000 DKK for att kartlagga aldre tiders lantbruk i ett danskt landsbygdsområde. Eiler Worsøe ar ansvarig.

Ångsho

Forbundet har fått 9 000 SEK av Naturvårdsverket som stod for ett projekt med syfte att marknadsfora ortrikt angsho som smådjursfoder och hastgodis. Åke Carlsson ar ansvarig .

Kursverksamhet o dyl

Livsmedelspolitikens konsekvenser for kulturlandskapet.

I samarbete med Halsinglands museum anordnade forbundet den 25-27 februari 1992 ett seminarium på temat livsmedelspolitikens konsekvenser for kulturlandskapet. I detta deltog och medverkade 35 personer . Lena Bergils och Kelvin Ekeland var ansvariga.

Lien och slätterangen.

I samarbeide med Naturskyddsforeningen og Odenas hembygdsforening anordnas den 23-26 juli 1992 den sjunde årgången av kursen "Lien og slätterangen". Platsen er Odenas ca 2 mil soder om Alingsås i Sverige. Kursen omfatter liens vård og anvandning, praktiske øvninger på botanisk interessant angar, forelesninger om det gamle odlingslandskapet, slättergille, utfårder og gammaldags mathållning.

Åke Carlsson representerer forbundet i kursledningen.

Folkrorelserådet

Forbundet ingår som en av de 41 organisasjoner som bildar det svenske Folkrorelserådet.

Rådets syfte er att blant annet samordne folkrorelsema i arbeidet med de landsbygds-politiske spørsmå. Bjørn Molitor representerer forbundet i Folkrorelserådet.

Kunnskapsoverføring

Svenske Naturskyddsforeningen har gjort en handledning i kunsten att skote en ang. Den heter "Slå en ang!" Der refereres till NFFK, som en viktig organisasjon i sammenhengen.

Yttranden med mera

Forbundet har den 11 november 1991 till Norges regering, Miljøverndepartementet, yttrat sig over "Forslag til endringer i kulturminneloven".

Forbundet har den 30 april 1992 till Norges regering, Miljøverndepartementet, yttrat sig over "Forslag til handlingsplan for kulturminneforvaltning".

Forbundet har den 20 november 1991 till Danmarks folketings trafikudvalg og Sveriges riksdags trafikutskott uttalt sig angående fast forbindelse over Gresund.

Svenske riksdagens trafikutskott har den 9 december 1991 takket for brevet som delgetts riksdagens ledamoter i trafikutskottet.

"Med hansyn till de omfattande ingreppen i mark- og vattenområdena og de indirekte konsekvenserna som forbindelsen med for kommer en særskild provning att goras i Sverige av projektet enligt lagen om hushållning med naturressurser mm."

Forbundet har den 23 mars 1992 till Danmarks boligminister fremlagt synpunkter på tilgjengeligheten till Matrikelarkivets samlinger og konsekvensema av att avgiftsbelagga ideelle og andre forskeres arbeide.

Boligministrens svar var daterat de 4 maj 1992. Eftersom svaret var innehållslost har forbundet, med visse fortydliganden av de spørsmål som krever svar, den 11 maj 1992 fomytt sin skrivelse.

Kelvin Ekeland

Anna Marie Graff

Tack, NFFK !

I 1990 ble jeg som formann i Tanum Vel tildelt Akershus fylkeskommunes miljøvernpriis for arbeidet med å verne Tanumskogen (omtalt i LOMMEN nr 5, 1991).

I statuttene som fulgte med priset ble forutsatt at prisen ble benyttet i forbindelse med arbeidet for miljøvernet. Jeg valgte å dra på studiereise til Sverige.

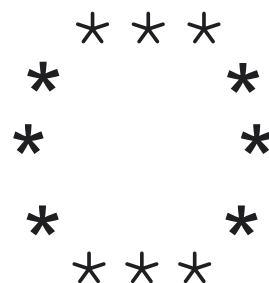
Etter at det stod om Tanumplataetffanumskogen i LOMMEN fikk jeg flere meget positive henvendelser fra Sverige. Jeg vil her få takke Nordisk Forbund for Kulturlandskap for god hjelp og støtte. Spesielt vil jeg takke Riksantikvarieåmbetet, Stockholms stadsmuseum og Gåteborgs arkeologiske museum for måten jeg ble mottatt på og all verdifull hjelp.

Studieturen resulterte i en rapport, oktober 91. Hensikten var å forsøke å finne ut hvordan viktige arealer for kulturminner - natur - friluftsliv forvaltes når **kommunene** har fått delegert statlig myndighet og mer makt. Særlig ville jeg konsentrere meg om forvaltningen av kulturlandskap og de nære friområdene.

Vernearbeidet i Sverige og Norge synes å ha utviklet seg ulikt. Punktet om samråd er et vesentlig instrument for vern. I Gåteborg og Stockholm hadde samråd en bredere plass i planprosessen enn det jeg opplevde i Tanumskogsaken.

Da Kulturvernplan for Bærum kommune endelig ble vedtatt i Bærum kommunestyre i 1990, trodde alle at Tanumskogen og området rundt Tanum middelalderkille var sikret. Både verneetatene, som hadde arbeidet for vern av området og befolkningen, trodde at kommunen ville ta vare på de prioriterte kulturminnene i videre arealplanlegging. Nå har det politiske flertall i kommunen fattet vedtak som åpner for videre utbygging. Dagens situasjon i Bærum er derfor mere usikker.

Derfor valgte jeg å belyse prosesser - planer - vedtak mer inngående i min rapport. Saken om Tanumskogen vandrer nå videre i offentlig forvaltning.

Naturområder - skapt av menneskehånd

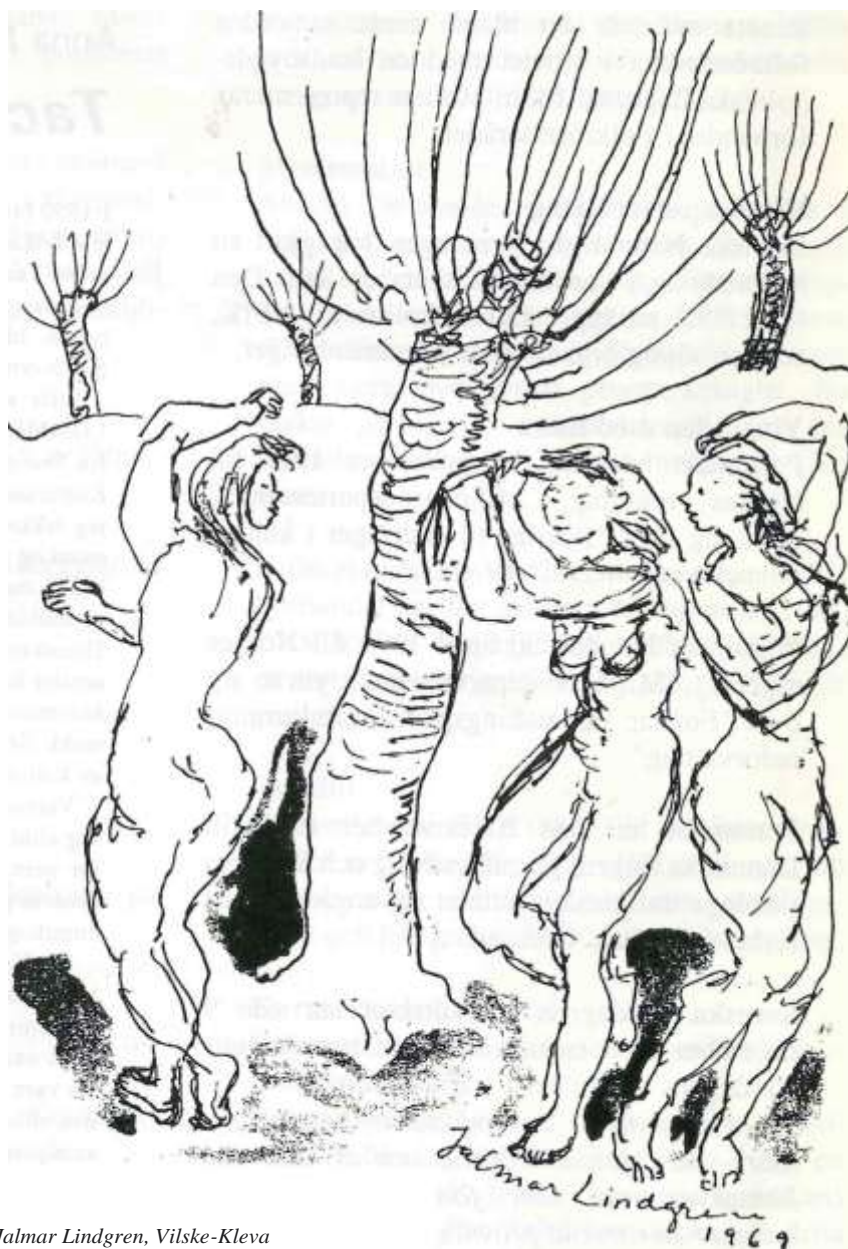
I denne artikkelen understreker Regis Ambroise, rådgiver for landskapsproblemer, Direction de la Protection de la Nature, Neuilly-sur-Seine, betydningen av menneskenes arbeid med landskapet og nødvendigheten av at dette arbeidet som særlig skyldes bonder, blir holdt igang.

Fra naturvern til landskapsprosjekter

De fleste områder hvor det finnes et såkalt "naturlig" og variert landskap, er i virkeligheten resultatet av menneskelig innsats. For maskiner og kjemiske stoffer kom inn som hjelpemidler i jordbruksproduksjonen måtte bondene holde seg til metoder som var basert på et utvidet kjennskap til økologiske prosesser. Dette er tilfellet for så ekstremt kunstige områder som gressmarker på fjell, for tort beiteland, myr- og våtmarksområder, hekker og skogholt, terrasser i åsveggen, elvebredder osv.

I historiske epoker hvor det europeiske jordbruket sto på sitt høyeste, var heder og udyrket land integret i produksjonssystemene og var gjenstand for iallefall et minstevedlikhold. Områder som nå blir utpekt som naturreservater og som landskaper av stor økologisk verdi, var en gang gjenstand for myke jordbruksmetoder som gjorde det mulig for bondestanden å produsere alt mens de respekterte naturen.

En bonde som kunne sitt yrke, var forventet å overlate til etterkommerne jord som var i like god stand som den han selv hadde arvet. De områdene som vi nå prøver å verne er produktet av et samfunn som greide å integrere de sosiale, økonomiske, økologiske og kulturelle aspekter i sine driftsmetoder. Mennesket, og da særlig bonden, er uloselig knyttet til et rikt dyre- og planteliv og til vakre og varierte landskaper.

*Jalmar Lindgren, Vilske-Kleva
Bonde og kunstner*

Odeleggelsen av naturområder

Vi har i de siste tiårene vært vitne til en flukt fra de jordbruksområder som er minst egnet til mekanisering. Dette har stort sett resultert i en odeleggelse av de naturlige rikdommene i disse miljøene. Biotopene er blitt fattigere, en eller flere ville arter har fått overtaket og eliminert den tidligere variasjonsbredden, landskapet har mistet sitt særdrag og det er selvfølgelig ingen produksjon.

Nå er det likevel ingen grunn til å foretrekke det moderne mekaniserte jord bruk og de konsekvensene dette har for landskapet. Når den eneste hensikten med mekaniserte, kjemiske og genetiske jordbruksmetoder er høyre produksjon og maksimalt utbytte, går det ut over variasjonsbredden både for ville og dyrkede planteslag. De forenklete jordbrukssystemer skaper uniformerte landskaper. Erosjon og forurensninger blir alvorlig problem for bondene som er igjen og for samfunnet som helhet.

Fra vern til forvaltning - fra forvaltning til produksjon

Under den perioden hvor modellen for et jordbruk med stort utbytte rådde grunnen, hadde ideen om miljøkvalitet ingen interesse for de områdene som ga mest utbytte fra et jordbruksindustrielt synspunkt. For å bote på dette ble det satt i gang miljøverntiltak for å sikre variasjonsbredden for dyr og planter, tresorter og landskaper i spesielt utpekte områder som naturreservater og naturparker. I disse vernete områdene ble de bondene som fortsatte med tradisjonelle jordbruksmetoder som tok hensyn til miljøet og landskapet, økonomisk skadelidende.

Jordbrukere som drev lønnsomt fikk derimot teknisk og økonomisk støtte. De tradisjonelle båndene måtte attpå til dele byrdene ved en påtvungen begrensning for en overproduksjon som de på ingen måte hadde ansvaret for. De har derfor stort sett måttet gi opp og med dem er vedlikholdet av landskapet forsvunnet over store områder. De reglementerte verneprosedyrer har

raskt vist sin begrensning når de berørte områder ikke har kunnet forvaltes av bondene, kommuner, naturvernforbund, jegere ...

De finansielle belønningstiltak som har vist seg nødvendige for å sikre vedlikhold og vern av privilegerte naturområder, risikerer å øke faren for et brudd mellom jordbruksproduksjon og naturvern hvis naturvernet er det eneste siktepunkt.

Det har vist seg at slike tiltak som ofte står i kontrast til de resultater man vil oppnå og som kan være vanskelig å sette i gang (selv om de i visse tilfelle er uunnværlige og positive), best kan gjennomføres ved å gi støtte til bondene som går inn for bevaringen av spesielt sårbare biotoper.

For å sikre en god økologisk og økonomisk forvaltning av disse områdene kan man også gå inn for en produksjon som holder mål, smaksmessig som biologisk. Landskapet kan brukes som argument for økonomisk utvikling og kan spille en avgjørende rolle i markedsforingsprosessen.

De vernete områder skal stå som minnesmerker over gamle dagers jordbruksmetoder med deres respekt for miljø og landskap. Men bondene noyer seg ikke alltid med ren konserveringsvirksomhet. De vil samtidig kunne drive et jordbruk basert på våre dagers tekniske fremskritt, uten å måtte rensere på en målsetning som er tilpasset våre samfunns behov: kvalitet for produkter, miljø, landskaper og gjestfrihet. Alle disse aspektene er intimt forbundet med hverandre.

Nodvendigheten av et prosjekt for det samlede territorium

Vi befinner oss for øyeblikket i en nøkkelperiode hvor et høyt lønnsomt jordbruk som ikke har integrert de økologiske og landskapsmessige verdier befinner seg i en krisesituasjon. Situasjonen er desto alvorligere fordi modellen er rammet i sitt kjernepunkt, det vil si i sin økonomi.

Den politikken som har garantert prisene på de viktigste jordbruksprodukter, har fort til et slikt produksjonsoverskudd at de marke-

tlene som er solvente, er oversvømmet av jordbruksvarer. Lagrene blir stadig større og må også subsidieres. På den annen side tåler samfunnene ikke lenger de biologiske ulemper med vond lukt og uskjønne landskaper som er forbundet med et slikt jordbruk. Man må finne nye veier.

Den felles jordbrukspolitikken tar sikte på grunnleggende reformer for å begrense produksjonen. Man må komme bort fra systemet med garanterte priser, men man må også ta jord ut av produksjon eller gå inn for å innføre kvoter. Visse reformer tar imidlertid bare hensyn til en ren markedslogikk. Det å ta jord ut av produksjon kan nemlig føre til en intensivering av de områder som fremdeles er i drift og et forfall av de mest sårbare områder hvor et "mykt" jordbruk kunne ha vært et viktig bidrag til gjenopprettelsen av den biologiske likevikten i miljøet og til en forbedring av landskapskvaliteten.

Dette er bare å utsette løsningene av problemene til senere og risikere at de blir meget vanskeligere. Derimot debatteres det om andre reformer som kan vise seg å få meget positive virkninger for "naturen", særlig hvis de fører med seg at det blir gitt økonomisk støtte til bondene som går inn for kvalitet på jordbruksvarer, miljø og landskaper, for å kompensere for økonomiske tap. Med dette for øyet må de ansvarshavende få konkrete oppgaver og bondene brukbare modeller. Slik situasjonen er i dag må naturvernpolitikken sette seg nye mål og gå inn for globale løsninger.

Det må settes opp nye målsetninger for vernete områder. De er minner om tidligere tiders drift, men de kan også bli områder hvor det drives forsøk og hvor man kan finne inspirasjon til fremtidens jordbrukssystemer hvor natur og kultur ikke er motstridende begreper men utfyller hverand re gjensidig. De tekniske, økonomiske, jordbruksmessige og økologiske sidene må avstemmes etter de landskapsmessige, kunstneriske og kulturelle verdier. Till tak som er satt igang av jordbrukere, kommuner og forbund viser at slike fremgangsmåter gir bedre og varigere økonomiske resultater.

Fra å være marginale tilfluktsområder må disse områdene bli foregangssektorer som bidrar til å definere et nytt og moderne jordbruk, basert på kvalitet, dette også for områder med intensiv jordbruksvirksomhet hvor man vil bli nødt til å modifisere metodene for å respektere miljø og landskap. De verneinstrumentene vi for øyeblikket råder over, må bevares intakt. Men de må kunne brukes mer offensivt for å tjene et økonomisk, økologisk, sosialt og kulturelt prosjekt.

Dette må være tilstrekkelig motiverende og anerkjent av samfunnet i sin helhet for at nye generasjoner godtar de økonomiske og kulturelle betingelsene for å forbli eller bli bonde. Hvis dette prosjektet er levedyktig, vil man kunne se det i kvaliteten på de landskaper vi gir i arv til kommende generasjoner. Det vil avspeile på hvilken måte vi tilrettelegger forholdet mellom by og land, byborgere og landboere, jordbruk og natur, arbeid og fritid...

Å lytte til sitt hjerte

Utfordringen er av største betydning, for det er spørsmålet om jordbruket og landskapet i det XX århundre i Frankrike og Europa som må løses av samfunnet i sin helhet. Det å forene de vitenskaplige tilnæringsmetoder med det man kan kalle de landskapsmessige, betyr ikke at man stiller seg som garant for et hvilket som helst

kunstferdig landskap. Det dreier seg om å introdusere de humanistiske verdier i jordbruksforskningen, i områdeplanleggingen og i vurderingen av jordmonnets egenskaper.

Man må skape nye forbindelser mellom by og land, byfolk og bonder, jordbruk og natur, kunst og teknikk. Man må gjenfinne forbindelseslinjen med de tradisjonene som vi har overtatt etter menn som ardecheren Olivier de Serres som kunne kunsten å forene kultur og vitenskap med kjærlighet til mennesket og alt levende. Dette er spørsmål som går langt ut over det

elitemiljøet som har fått oppgave å løse dem og vil bli ett av de store demokratiske problemer i tiden som kommer.

Når det vet hva skjønnhet er kan et samfunn skape vakre landskaper. For å kunne gjøre det må man ha et konkret kjennskap til problemet, skapt av arbeid og innsats, en forståelse av historie og geografi, intuitiv kjennskap til tidens sosiale realiteter og evnen til å lytte til sitt hjerte og til sin personlige estetiske følsomhet.

Om havden upphor

Det iir en spiinnande bok. Den behandlar ett samhiills-drama. Kampen for livet. Beroendet av trygghet i tillvaron. Hur mindre nogriiknade individer tar over herraviildet.

Det iir också en oerhort vacker bok som Urban Ekstam och Nils Forshed har gjort. Den handlar om de gamla fodermarkemas myllrande artrikedom. Nils har målat over 200 av beteshagamas och slätteringamas typiska viixter. Layouten iir fomiimlig.

Dessutom iir det en nyttig bok. Den ingår som nummer fem i Naturvårdsverkets serie *SkiJtsel av naturtyper*. Den forklarar mycket pedagogiskt villkoren for arters samexistens. Det iir en praktisk handbok som ger god viigledning då intrikata frågor om de gamla markemas bevarande skall besvaras.

Boken består av två delar. Ungefliir femtio sidor introducerande text och lika många sidor bilder och tabeller. De senare kan verka avskriickande men iir egentligen det mest fiingslande i boken.

Artema delas in i kategorier allt eftersom de reagerar på utebilven hiivd. Inom kategoriema sorteras viixtema efter vilken mark de foredrar - torr, frisk, fuktig... Tabellhuvudets bokstaver betyder: L = ljus, R = reaktion (sur-basisk), N = kviive, H = hiivd, t = tre olika tidpunkter och T = tramp.

Med ledning av tabellens tecken kan en arts livssituation sedan tolkas.

Backnejlika till exempel: *Vill viixa fullt ljus på mark med måttligt sur markreaktion som inte godslats (fattig på kviive). Trivs biittre i gamla viilbetade hagar iin i slättermarker. Okar i antal en kort tid efter upphord hiivd men minskar sedan starkt och har dott ut efter ett decennium. Gynnas om marken stors av tramp.*

Dagbok från Uppharad 1860- 1864

En bondgård på 1860-talet var ett stabilt samhiille diir livet i stort gick offriinderligt år efter år, men diir detaljema i verksamheten gav stiindig variation.

I serien Viistgotska allmogedagbocker har den femte volymen kommit, På 250 sidor skildrar Lars Andersson hur hans fyra ffirsta år som tonåring (och sista i livet) ffrilopte på Nyckelby Ostergård i Upphiirads socken.

Folket, gårdssyssloma, bemiirkelsedagar, vader och annat behandlas sakligt och osentimentalt. Anteckningama iir koncentrerade men ledigt skrivna och med ett stank av humor då och då.

For den som studerar äldre tiders landskap och lantbruk iir boken hiirilig att leta i. Vi kan ta några noteringar om hackelsemaskiner eller skiirverk som exempel:

Kategori B

Arter som ien medl anfas i successionen minsk ar i mängd vid utebilven hävd.

KATEGORI B TORR MARK

	L	R	N	H	t	1	2	1	1	T
<i>Carex ptilloides</i>	3	1	1	B	+	1	-	1	2	
Pillerstarr										
<i>Corynephorus canesc.</i>	3	1	1	B	+	1	-	1	2	T
Borstävel										
<i>Galium sylvaticum</i>	3	1	1	B	+	1	-	2		•
Backmjåra										
<i>Pulsatilla vernalis</i>	3	1	1	B	+	1	-	2		
Mossippa										
<i>Rumex acetosella</i>	3	1	1	B	+	2	-	2		T
stp. acetosella										
<i>Rumex acetosella</i>	3	1	1	B	+	2	-	2		T
ssp. tenuifolius										
Aodsyra										
<i>Sciranthus perennis</i>	3	1	1	B	+	1	-	2	0	•
Vitknävel										
<i>Silene rupestris</i>	3	1	1	B	+	1	-	2		•
Bergglim										
<i>Thesium alpinum</i>	3	1	1	B	+	1	-	2		•
Spindelört										
<i>Artemia maritima</i>	3	2	1	B	+	1	-	2		t
ssp. elongata										
Backmjåra										
<i>Carex muricata</i>	3	2	1	G	x	1	-	2		
Snärestarr										
<i>Dianthus deltoides</i>	3	2	1	B	+	2	-	1	1	T
Backnejlika										
<i>Helianthemum nummif.</i>	3	2	1	B	x	2	-	1		
Solvända										

Om havden upphor, liksom andra backer i serien, l:an bestiillas från Naturvårdsverket, Kundtjinst, S-171 20 SOLNA. Tel 08-799 10 00, Fax 08-28 00 78.

Dagbok från Uppharad kan bestiillas från Erie Johansson, Nyckleby 3032, S-460 21 UPPHÅRAD.

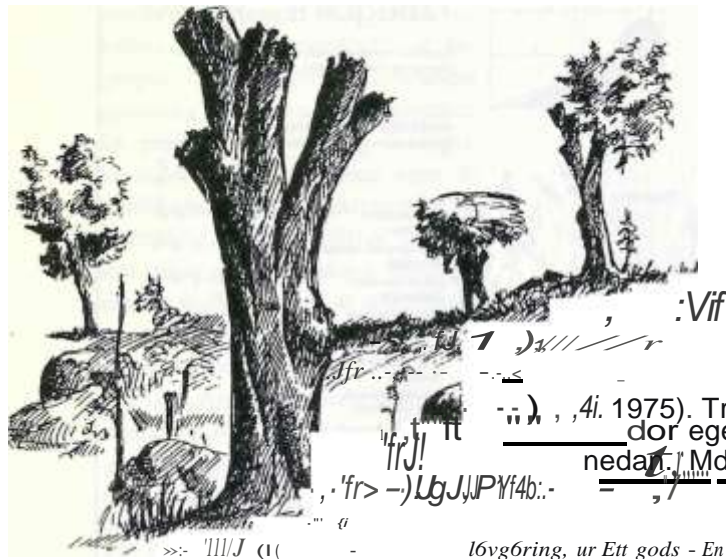
1860 23/3 --- Såg på ett skarewiirk . --- 24/3 --- Johan gjorde ett skarewiirk. --- 31/3 - 4/4 --- Johan ock August smedde till skareverket. --- 5/4 --- På em slipa wi knifwar till skareverket ock stall.de skareverket i ordning.

Skiirverket var en av de ffirsta maskinema i svenska jordbruk. De anvindes for att skiira halm till djuren. Halm var ett basfoder. Lagrad halm ansågs biittre och mera liittsmiilt iin fiirsk. Detta kan forklara några noteringar.

1862 15/4 --- Var åt Angeladugårn efter 3 lass takhalm som vi ref af ladugårn ett stycke. --- 17/4 --- Skar hackelse till hiistarna mm. --- 19/4 --- Var åt Kaljhed Priisteg efter två lass halm som vi hadde kiJpt ock wi skar till hiistarna mm.

Att riva halmen från taken på vårama och anvinda den till foder var så vanligt att det inte ens gav en extra kommentar i dagboken.

Gronskande angar i luften

Di fråga inte atter um di slo ihjal sej,
bara di feck mocke lov.
Gustav i Bröten, Odenas

sydost om Borås, framgår, att i genomsnitt hoggs 1500 karvar per år. Praktiskt taget allt skordades genom topphuggning. I en beskrivning från 1797 av Tunarp (2 mantal), Sandhems socken tre mil seder om Falköping, omtalas en årlig skord av 6000 till 8000 karvar (Sundheim

Iströmmen av uppsatser om hotade växter och djur i det svenska odlingslandskapet är de hamlade traden föga beaktade som hemvist för specialiserade arter. Någon enstaka gång påpekas att dessa trad, som under en stor del av sitt liv har murken ved, är gynnsamma för håbygga och fåglar. I England är hamlingens roll för artbevarandet mer uppmärksammat. I en osignerad artikel i *New Scientist* 26 sept 1992 omtalas att många evertreter, särskilt skalbaggar, och en del lagre växter endast är funna på gamla, hamlade trad. Som exempel nämns mossan *Zygodon forsteri* som påträffats på 24 trad, "all of them ancient beech pollards". För att rädda traden har man börjat hamla dem på nytt, avverkat kringstående yngre trad och återinfört bete med notkreatur, hastar och svin.

På hamlade trad i angar hogg man alltid bort de nedersta grenarna, som var till hinder vid slåttern. I södra Västergötland sades det att man *snaja unner*. Detta arbete bidrog också till att ge marken kring traden mer ljus. De solbelysta stammarna gynnade varmekravande insekter och svampar. Hackspettarna fick, förutom god tillgång på föda, den fria sikt de kräver när bohålet hackas ut.

Hur många hamlade trad har det funnits i Sverige? Kan det ha varit så många att vissa skogsarters tillbakagång delvis kan förklaras med lovtaktens försvinnande? Trots ett mycket litet underlag har jag gjort ett försök att beräkna antalet hamlade trad före den stora omvandlingen av jordbruket på 1800-talet. Uppgifter om lovtakt på två gårdar, en liten och en stor, står till mitt förfogande. Av en dagbok, skriven under 1840-talet av bondsonen Olof Andersson i Trånghult (1/8 mantal), en mil

nedan. Många gårdar aknats per mantal blir 7750 karvar. Om man raknar med att traden skattades vart femte år och då 93 v i genomsnitt tio karvar per trad (Slette 1992) skulle ett mantal ha 3875 trad. I Sverige tanns 66000 mantal. Jag raknar med att hamling förekom på hälften av mantalen i en omfattning som ovan beräknats. Det ger 12 8 miljoner hamlade trad i landet.

Lovet gavs framst till fåren men även till hastar och not. Raknat per får hoggs i Tunarp 175 karvar och i Trånghult drygt 200. Multipliserat med landets närmare 1,5 miljoner får, som tanns på 1820-talet (Forsell 1833), blir det omkring 270 miljoner karvar och 135 miljoner hamlade trad. I de västsvenska ljunghedsområdena är det dock inte troligt att fåren fick lika mycket lov som på nämnda gårdar.

Hamlade trad blir, som namnts, med tiden rotskadade. Trots detta kan de leva länge. Den ostgotske lanthushållaren Carl Gustaf Boije (1756) påstår till och med att från ungdomen hamlade trad "hinna till 2 gånger så hog ålder som de andra hvilka ej beskaras". Men då måste man se till att inte "telningar få stå ut vid roterna, som draga musten ifrån sielfwa traden". Även Samuel Liljeblad (1805) betonar hamlingens vitaliserande inverkan på traden:

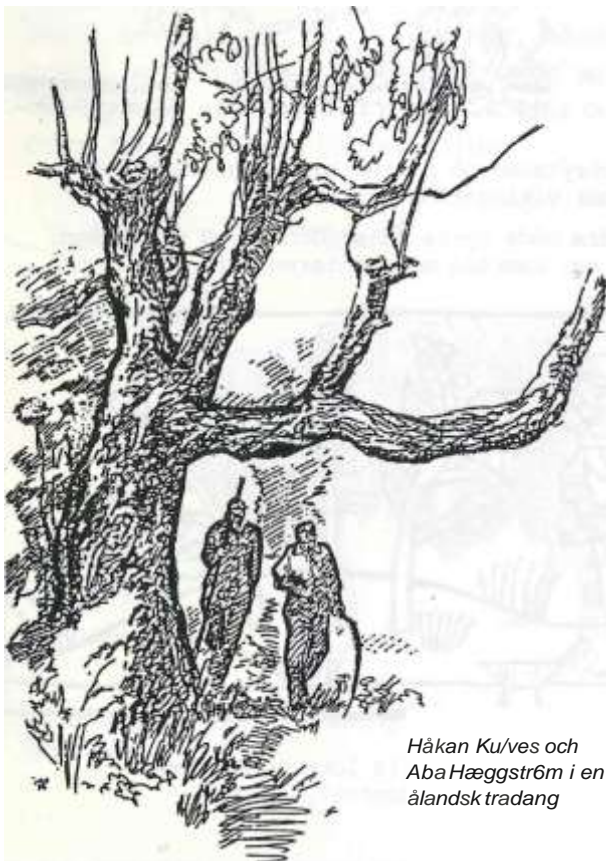
"En del loftrad liksom fornyas haraf till en lifligare vaxt. Men genom detta satt forloras också de tradstammar, som till virke och slogd äro dugliga, emedan de stora sår, som traden därigenom arhålla, åstadkomma rota. Dock detta oagadt, när särskilt park för slogdtrad afsattes, och de andra på snedd afhuggas, ser man, huru de bibehålla förundransvärdt liflighet och tillvaxt; en del taga väl till sijn karna skada; men är ro likval till ytan friska och tillvaxa under det deras stam urhållas och forruttnar. De äro gronskande angar i luften som bergats i århundraden, medan rummet vid deras rot af mossa betackes och är utan nytta."

For att konstatera om hamling har förekommit i en trakt, där inga levande bevis finns kvar, bör man studera bonde- och dombocker. Indirekt ger även dödböckerna gott besked. "Nedfallen från trad" var en ej så sällan förekommande dödsorsak för vuxna män.

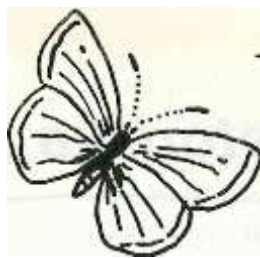
Man skulle kunna tro att den som en gång fallit ned men överlevt inte gärna återupptog topphuggningen. Det finns dock bevis på motsatsen. Carl i Rorkjerr, Erska socken, föll ned från ett trad 1790. Han skadade sig så illa i armen att han blev ur stånd att bruka hemmanet, vilket han överlät till sonen. Två år senare är han åter uppe i ett trad, faller ner och slår ihjäl sig, 60 år gammal.

En notis från Flaskhall, Långareds socken, kan verka förbryllande. Den 29 januari 1770 föll 81-årig bonde Jon Persson "utur ett trad och slog sig till döds" (Bergstrand 1985). Vad gjorde en gammal gubbe uppe i ett trad mitt i vintern? Formodligen hamnade han kvistar för tillverkning av björkriskvastar. Traktvis var det en vanlig syssla för torpare, backstugesitare och avdankade bander. Till exempel i socknarna sydost om Gateborg topphoggs björkarna huvudsakligen för detta ändamål under slutet av 1800-talet. En riskvast slets snart ut. Det gick åt mangder i den stora staden.

Jag hoppas att ovanstående inte avskräcker någon från att börja hamla trad till tromma för odlingslandskapet och dess inbyggare. Den som inte vågar klittra upp i traden kan ta till moderna hjälpmedel som stängsåg och engreppskordare.

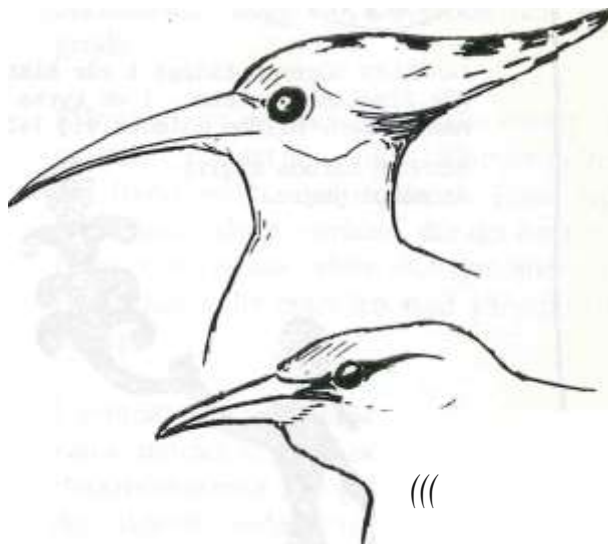

Håkan Kuves och
Aba Hæggeström i en
ålandsk tradang

Insekter och fågel-
prakt kannetecknade
hamlingslandskapet.

Grongylling, rnellanspett, vitrygg,
harfågel och blåkråka var vanliga.

Arterna utplånas samtidigt med att
livsrummen försvinner.

Litteratur

Bergstrand, C.-M. 1985: Några glimtar från Bjarke harads folkliv i gången tid. *Bjarke Hembygdsförening 1934-1984*.

Boije, C. G. 1756: *Sakra ran och pålitliga medel till walmågo och farnadenhet, eller den igenom många års egna försak farfarna svenska landt-hushållaren*.

Forseil, C. A. 1833: *Statistik ofver Sverige*. 2:a uppl.

Liljeblad, S. 1805: *Afhandling om Lofsamlade far Akerbruket*.

Slotte, H. 1992: Lovtakt - en viktig faktor i formandet av Ålands grassvålar. *Svensk Bot. Tidskr.* 86: 63-75.

Sundholm, O. 1975: *Säterier i Skara stift*. Med anmärkingar och register utgivna av Hans Sallander.

Hamlingshistoriska bilder

LOVTAKT forekom tidigt i vår historia. Man hogg, brot, sågade, skar och repade. När Elmelunnemestern, i en kyrka på MjzSen, skildrade syndafallet skylde lovkarvar nakenheten. Bilden målades vid 1400-talets slut.

SEVEDE haradssigill
är något yngre.

Jarnsmidet med lovbrytaren på porten till Roglosa kyrka i Linköpings stift har vikingatida stildrag.

Mastaren som i Södra Råda kyrka målat doden med stängsågen vid "livets trad" var samtida med mastaren från Elmelunne.

Den senmedeltidaborgarkvinnan med "risbiten", den lilla lovkniiven, finns i Sveriges första tryckta bok, "Skapelsens sedelärande samtal", 1483. Boken skrevs redan på mitten av 1300-talet.

Kulturskapade biotoper

Olika naturbetingelser i de nordiska landema har fort med sig regionala och lokala skillnader i de satt på vilket landskapet under tidernas lopp har utnyttjats. Det äldre kulturlandskapet var rikt på biotoper med ett varierat vaxt- och djurliv. De äldre odlingsformernas tillbakagång har minskat kulturlandskapets arter och landskapet har blivit fattigare på varden.

Bevarandet av biotoper i ett levande kulturlandskap har varit amnet för Nordiska Ministerrådets projekt Biotopvern.

Kulturlandskapet

Kunskap om kulturlandskapets utveckling är grundläggande för den moderna naturvården. Många viktiga biotoper i nutidens kulturlandskap är rester av landskapstyper som skapats av äldre lantbruksmetoder.

Landskapet präglades av de kreatur som bondema använde för bete - kor, får, hästar, getter, svin - eller i den utsträckning som vaxtligheten skördades - slåtter av gräs och orter, takt av tradens lov och kvistar.

Erie Pa/mquist

Även de gamla lantrasema är något som kräver bevarande.

Inom projekt Biotopvern beskrivs en lång rad bruksmetoder. Det är projektgruppens förhoppning att materialet skall bidra till ett ökat nordiskt samarbete om bruksmetoder i kulturlandskapet.

Representativa exempel

I projekt Biotopvern har 88 områden pekats ut som exempel på värdefulla kulturlandskap. Man skall dock ha i minnet att kunskapen om det nordiska kulturlandskapet fortfarande är otillräcklig och att kartläggningen av kulturlandskapets biotoper är ofullständig.

De flesta de sydliga områdena, särskilt de danska, representerar naturvårds- och artbevarandeprojekt. Flera av projekten är igångsatta för att rädda hotade arter, bland annat flera orkidearter, huggorm, lovgroda och klockgroda.

Många av de svenska och finska exemplen är områden, där det ännu finns värdefulla rester av traditionella driftsformer. Från Norge presenteras några områden, där det fortfarande finns värdefulla äldre kulturmiljöer. Från Island har valts områden med karaktäristiska biotoper.

I projekt Biotopvern beskrivs utvalda områden, som också visas på kartor. Beskrivningarna redogör för bruksmetoder, skotsel, underhållsmetoder och dylikt.

Biotopvård i Norden

Det finns ett väl utvecklat samarbete om nordisk naturvård. Ändå är biotopvården rätt olika i de nordiska landema.

Island har sedan 1907 haft en lag om skydd av mark mot erosion och om skydd av björkskog mot överbetning med får. En naturskyddslag antogs först 1956. Insatser för att bevara äldre kulturbetingade biotoper har inte gjorts.

Åland har sin egen naturskyddslagstiftning som förener art- och biotopskydd.

I Finland (med Åland) har man ännu inte agerat målmedvetet för att sakra biotoper i kulturlandskapet. År 1992 har dock ett m-venterings- och skotselprojekt påbörjats.

PROJEKTET BIOTOPVERN I NORDEN

(J Nordiska Ministerrådet

Island

1. Buoaupraun (ang m m)
2. Homstrandir (iing m m)
3. Miklavatn/Skógar (sjii, våtmark m)
4. Myvatnssveit (sjii, lavmarker)
5. Fölkvangur Neskaupstaöar (ang m m)
6. Skaftafell (iing, våtmark m m)
7. Salthiöfoamyrar (myr)

Norge

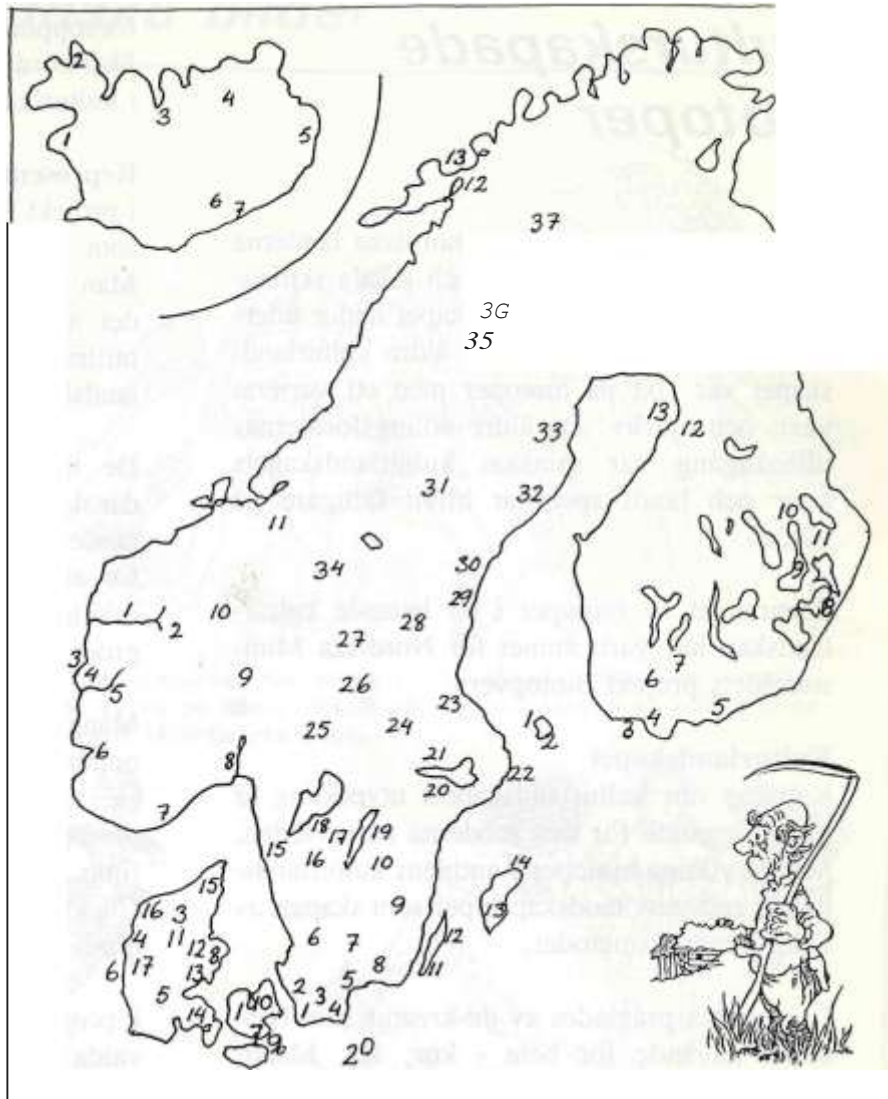
1. Sogn (iingar, hagar m m)
2. Galdane (lovang, hage)
3. Verås/Lurekalven (iing, hed)
4. Havráttunet (lovang, hage m m)
5. Gjuvsland (iing)
6. Hustveit (iing, slåttermyr)
7. Tromlingene (strandang, enebacke)
8. Bastøy (strandiing, hage)
9. Stølsvidda (fäbod)
10. Viste/Sande (iing)
11. Sölendet (slåttermyr, iing)
12. Vollen (iing)
13. Blåfjell (samekultur, utmark)

Danmark

1. Allindelille Fredskov (ioviing)
2. Bornholms klippelökker (hage)
3. Himmerlandske Heder (hed)
4. Ulborg-hedeme (hed)
5. Randbøl Hede (hed)
6. Tipperne (havsstrandiing)
7. Nyord Enge (havsstrandiing)
8. Mois Bjerger (utmark)
9. Jydelejet og Høvleger (utmark)
10. Vasby Mose (ang)
11. Hald Sø (sjii)
12. Brabrand Sø (sjii)
13. Marselisborg Skov (smävatten/sjii)
14. Avemakø (smävatten/sjii)
15. Voer Å (vattendrag)
16. Hvidbjerg Å (vattendrag)
17. Skjem Å (vattendrag)

Sverige

1. Skaniirs Ijung (hed)
2. Vellinge iingar (strandang)
3. Klingavalsån (vattendrag, ang)
4. Baldringe/Hiirjel (utmark)
5. Drakamiillan (cirkulerande åkrar m m)
6. Mastocka hed (hed)
7. Stenbrohult (lovang, hage)
8. Ire (loviing, hage, skogsbeta)
9. Bråbygden/Krokshult (iiiviing m m)
10. Siidra Bråta (åker, ang, utmark)
11. Stora Alvaret (alvar)
12. bstra Olands kust (strandang m m)
13. Ångar på Gotland (lovang)
14. Fårii (alvar, hed, åker)
15. Hermanii (hed, utmark m m)
16. Saveån (hed, mad)
17. Hiigsbiila ang (lovang, hage)
18. Osterplana hed och val! (utmark m m)
19. Tåkern (sjii, strandiing)
20. Sparholm (hage)
21. Ångsii naturreservat (lovang, hage m m)
22. Ångsii nationalpark (loviing, strandang)
23. Bondskaret (hage, strandiing)
24. Notmyrari (ang, karr)
25. Tiskaretjiim (liiviing, hage)
26. Skattlosberg (loviing, åker, hage)
27. Åsen/Brunnsberg (iing, skogsbeta)
28. Andersvallsslätten/Hiistberg/Priistvallen
29. Norra Alniin (lovang, hage)

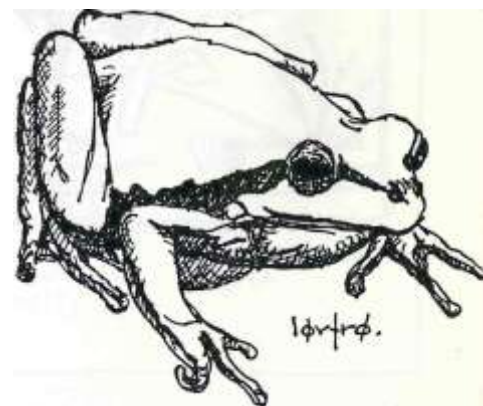

30. Faren (ang)
31. Lillsjiiislättem (silang)
32. Hummelholm (vattendrag, iing)
33. Svansede dammiingar (dammiing)
34. Mittådalen/Mittåklippen (fäbodar m m)
35. Ammaniis (åker, iing m m)
36. Yrafdelat (karr, iing)
37. Rautasdalen (samekultur)

Finland

1. Ramsholmen (loviing, hage)
2. Näti-Jungfruskiir naturreservat Cliiviing)
3. Skiirgårdshavet (loviing, strandiing)
4. Lenholmen (hage)
5. Vrångsudds naturskyddsområde (hage)
6. Korjarvi (sjii)
7. Tenhola enbackar (enbacke)
8. Siikalahti (sjii)
9. Linnansaari nationalpark (svedjebruk)
10. Telkkiimiiki (svedjebruk)
11. Koliområdet (svedjebruk)
12. Limingoviken (strandiing)
13. Karlii (strandi' ng, liiviing, hage)
14. Oulanka nationalpark (iing)

Utsokt urval

Norge har i begrenset omfang tagit initiativ till att skydda typiska äldre kulturlandskap. Det finns behov av att bevara de biologiska och kulturella värdena genom kartläggning, lagstiftning och bättre fungerande skyddsformer.

Sverige utvecklar strategier för att skydda kulturbetingade biotoper genom att bevara odlingslandskap med höga natur- och kulturvärden. Tack vare särskilda medel för landskapsvård kan ersättning utgå till bonden som bevarar gamla brukningsmetoder.

Danmark har sedan tio år ett allmänt skydd för några av de kulturbetingade biotoperna, och man har gjort mycket för att skydda natur och bevara hotade arter. Sedan 1989 har det varit möjligt att "återskapa" biotoper i kulturlandskapet med statliga naturvårdsmedel. Genom stöd av EG har man möjlighet att ge bidrag till miljövänligt lantbruk.

Rekommendationer

Biotopverngruppen rekommenderar:

- Skyddet av biotoper, arter och äldre kulturmiljöer bör stärkas i hela Norden genom lagstiftning och ekonomiska styrmedel.

- Naturliga betes- och slåttermarker behöver ett särskilt skydd,

- Vattendrag och våtmarker har stora behov av restaurering.

- Planläggningen av kulturlandskapet bör omfatta följande kategorier.

Vardagslandskapet där det tas hänsyn till kulturvården, natur och friluftsliv.

Områden med särskilda ekologiska värden som kräver en aktiv insats utöver vanliga hänsynstaganden.

Naturreservat som är områden med ett särskilt behov av skydd samt med speciella krav på biotopvård.

Referensområden som utgörs av landskap där i dag äldre odlingsformer är i bruk och får leva vidare.

- Offentliga parker bör i högre grad drivas efter naturvårdsprinciper.

- Kunskapen om de kulturskapade biotoperna behöver förstärkas.

- Skogs- och jordbrukare samt offentligt anställda naturvårdsförvaltare bör ges bättre utbildning och fortbildning i vård av kulturlandskapet.

RAPPORTER:

1. Biotoper i det nordiska kulturlandskapet.
2. Biotoper i det nordiska kulturlandskapet: Representativa exempel.
3. Rekommendationer för kulturlandskapet.

Rapport 1 (nr R 3556) kan köpas hos Naturvårdsverket, S-171 85 SOLNA.

Tel. 08-799 10 00.

Rapport 3 finns hos Allmänna Förlaget, S-106 47 STOCKHOLM. Tel. 08-739 96 30.

Ann Norderhaug har varit representant för Nordiska Förbundet för Kulturlandskap i Biotopverngruppen.

Vidar Asheim

Bøensæter

är ett av de sista exemplen på "husmannskulturen" i Ostfold. Stallet som ligger i Aremarks kom mun finns i ett landskap med åtskilliga av de karaktärsdrag kvar, som är typiska för början av detta sekel.

Bøensæter finns inte med i det urval av värdefulla kulturlandskap som biotopverngruppen presenterar. Kanske skulle stallet försvara en plats där.

Känner DU till något ställe som skulle kunna bli ett bra "referensområde" så meddela LOMMEN. Vi skall försöka se till att det inte glöms bort.

Seväs siläng - den sista i Norden

Som erkänsla för arbetet med att bevara slåttennyren Pyöreanojas kulturarv överlämnade Nordiska Forbundet för Kulturlandskap den 17 juni 1992 forbundets diplom som hedersgåva till Uno Seva och Gote Nuottaniemi.

Ju längre norrut odlingen sträcker sig, desto större blir också den areal som den behöver för försörjningen. Utmarkerna har ofta överträffat inåtgången i ekonomiskt värde. Håvden sträckte sig till avlägsna sommarbeten och ensliga slätterängar på myrar i de djupa skogarna. Stammen eller grasmynnen var ett villkor för bestående bygder.

Starrhoets fodervärde är lika stort som vallhoets, om det birgas och torvaras med samma omsorg. Dock lär starrgräs ha en annan och sämre beskaffenhet i södra Sverige än i Norrland. Här har ljuset en betydelse. Myriingarnas avkastning växlar beroende på vattenförhållandena och på hur ofta de slås. Med en lagom lutande och ett vattendrag i närheten kan naturängen kultiveras och en siläng skapas. Genom grävda fåror i torven och ett system av fördämningar leds vattnet att sila över hela myren.

Nyttan av detta är dels att växterna får ett närings tillskott från slam och lösta näringsämnen, dels att det rörliga vattnet tillför marken och växterna syre. Det

senare innebär att växternas förmåga att ta upp näring ökar. Under början av 1840-talet uppmärksammade hushållningssällskapet i Norrland övergången som en bra metod för att förbättra svaga slätterängar. Ideerna spreds och utvecklades fram till 1870-talet, men avtog sedan successivt. Med konstgödsel och vallodling kunde man skoda större volymer med mindre arbetsinsats. Myrheten har dock, alldeles som boet från naturliga ängar på hårdvall, sin speciella och varierade artsammansättning. Vissa djur mår bättre av det än av vallho. Vid magproblem kan det fungera som medicin.

Uno Seva från Kolari i Pajala skodar myrheten på Gote Nuottaniemis siling Pyöreanoja för att få ett bra tillskottsfoder åt sina renar. Formodligen är detta den sista silängen i landet, som på traditionellt sätt ingår som en del i ett levande jordbruk.

I årsskriften NORDISK BYGD nr 7, 1993, som har temat Kulturlandskap i marginalbygd, kommer Sibylla Niemi att berätta mera om Seväs siläng.

Smak av sommar!

Slätterängen - denna sommarsymbol med ett överflöd av gracila gräs, prunkande örter och ljuva dofter - riskerar att helt försvinna. Den naturliga ängen ger utan att kräva något åter. De många växter, som bildar ångsfloran, är alla anspråkslösa när det gäller näring från marken, men fördrar i gengäld ljus och värme. Gödsel, eller en filt av fjolårets oskordade växter, är båda lika farliga för den traditionella slätterängens blommor. De gynnar bara några få frodiga och hogvuxna arter; hundkåx, hallon och brynnessla, för att nämna några exempel.

Ångsbo är nyttigt!. Erfarna veterinärer har vittnat om att ångsheden har en bra effekt på djuren. Kan ångsheden återfå en del av sin gamla betydelse som årtvårt foder, ökar också förutsättningen att bevara de älskade sommarängarna.

Nordiska Forbundet för Kulturlandskap har tagit initiativ till en samordnad marknad föring av ångsheden. I en första runda är det tänkt att ångsheden skall erbjudas som foder till kaniner, hamstrar och andra smådjur eller som gödsel till sporthästar. Kanske blir det så småningom

en vidare användning säger Åke Carlsson, som är projektledare. Bara det basta är gott nog.

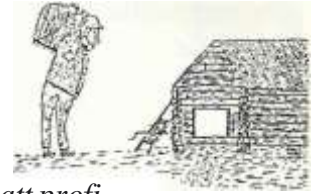
Nog bör det finnas möjligheter att få avsättning för åtskilliga ton årtvårt.

Smådjursstocken är stor. De grossister som till zoobutiker säljer tråkigt vallho, med bara ett par olika, hårda gräsarter, har vardera en omsättning på cirka tio miljoner kronor.

Konstnären Britt-Marie Hallbert har förbundet gjort en speciell etikett (se omslaget). Den kan brukare av iingarna med ett rikt innehåll av de örter, som kännetecknar en riktig slättering, sätta på förpackningen när de vill sälja sitt årtvårt. Etiketten är en kvalitetsdeklaration. Ångsbrukarna får pen till självkostnadspris förbundet. Statens naturvårdsverk stöder projektet.

Närmare information om projekt Ångsheden liimnas av

Åke Carlsson, Ostergården, Siene 5334, S-447 00 VÅRGÅRDA. Tel 0322-64138.

Vi/se ijordbrukslandskape t ?}

Svenska naturskyddsföreningen (SNF) tycks ha hamnat lite snett i sin stravan att profileras i arbetet med att bevara odlingslandskapets natur- och kulturvarden.

I sin tidning SVERIGES NATUR, nr 6 (7 dec, 1992), redovisar föreningen ett förslag till arealersättning. Utgångspunkten ligger att bonden inte bara producerar livsmedel utan också biologisk mångfald, vardefull kulturmiljö, fin natur och öppna landskap för folk att promenera i. Eftersom det ligger saker som kommer oss alla till del, så kollektiva nyttigheter, är det rimligt att samhället betalar för dem, tycker SNF.

Förslaget kallas "Generell och vardedifferentierad arealersättning".

... "Generell" därför att arealersättning kan utgå till all jordbruksmark - men den kan bli noll kronor om marken saknar kollektiva värden.

... "Vardedifferentierad" därför att ju högre natur-, kulturmiljö- och rekreationsvärde en mark har desto mer betalt får bonden.

Polingen med förslaget är att betala för värden som inte kan ersättas på marknaden, men som vi alla värdesätter. I och med att det är kollektiva nyttigheter sker betalningen bäst via skattsedeln.

-Det är politikernas sak att avgöra priset, säger Mårten Aronsson, jordbrukshandläggare vid SNF. Rent praktiskt skall bonden samla bevarandepoäng som motsvarar ett visst antal kronor. SNF föreslår att länsstyrelsema håller i polingsutövningen, som skall göras för vart och ett av gårdens skiften och redovisas på kartor.

-Hanteringen bör bli enkel, menar SNF, men det blir förstås en del utgifter - cirka 4 miljarder om året.

Enligt SNF ska statens pengar inte alls användas för att stödja livsmedelsproduktion (det klarar marknaden) utan för att bevara natur-, kultur-, rekreations- och för den delen också beredskapsvärden.

Dagslaget - SNFs nyhet

Mycket av vad SNF föreslår är redan etablerat genom de former av ersättning för landskapsvård som sedan några år finns i Sverige. Målet för denna är också samma - de som producerar bevarandevärden som samhället vill ha, skall få betalt för denna produkt. Den väsentliga skillnaden är att SNF föreslår en generell arealersättning, som alla skall ha rätt till i motsats till den riktade ersättning, som nu läggs fast i civilrättsliga femårsavtal. Det senare anser I:1 NF(vara en bra modell.

Skillnaden är viktig. Har alla generell rätt till en ersättning kan alla som känner sig missgynnade när denna polingberäkns överklaga länsstyrelsebeslutet. Och vem vill acceptera att ens mark besitter noll eller ringa kollektiva värden om detta betyder att företaget går miste om en viktig intakt.

Vi kan befara åtskilliga bataljer mellan jordbrukare eller deras fackliga företrädare och länsstyrelsema. En lösning med årliga pris-/polingförhandlingar blir också komplicerad och föga åtråvärd.

SNFs kostnadsberäkning kan bedömas som realistisk på lång sikt. Som ett uttryck för ett omedelbart behov är den bog.

Nordiska Forbundet for Kulturlandskap

NF(tog stillning i frågan redan för fyra år sedan då förbundet yttrade sig över rapporten Arealbidrag från Statens Jordbruksnämnd, januari 1987. Då sade NF(bland annat: "När jordbrukets hushållning eller ekonomi diskuteras måste bland förutsättningarna finnas all den nytta och skada jordbruket kan medföra. Här brister det i rapporten. Miljönyttan skall t ex ses som en jordbruksprodukt. Ifall alla jordbrukets nyttigheter beaktas skulle också utrymme finnas för försvar av en högre arealersättning än som nu behandlas i rapporten." NF(rekommenderade "ett riktat och differentierat arealstod".

Rapporten ledde inte till någon generell arealersättning. Istället kom det genomgripande förslaget till ny livsmedelspolitik. NF(sade i sitt yttrande: "Naturvård och kulturmiljövård skall jímstíllas med jordbrukets traditionella inkomstkiällor och kunna finansieras med statliga och kommunala medel." NF(sade också: "Ersättning för bevarandetjänster skall i princip utgå till alla som producerar de värden samhället vill slå vakt om. Företagens lönsamhet i övrigt skall inte ha med de aktuella ersättningarna att göra." Vidare: "Bruket av jorden producerar en "groda" av kollektivt intresse för nationen. De som har rätt förutsättningar kan producera och påverka kvaliteten på nyttigheten och få betalt för detta."

I nästa nummer av LOMMEN kommer NF(s syn på bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärderna att ytterligare beläggas. Då kommer vi också att få se vad som kan försvinnas av det femåriga forskningsprojektet med temat Människa och natur som nyligen etablerats i Danmark med Odense universitet som värdinstitution. Forbundet har god inblick i arbetet genom förre styrelsemedlemmen Erland Porsmose. Vid förbundets årsmöte på Fyn, hösten 1993, kommer dessutom att ges möjlighet att på plats slita sig in i aktiviteterna vid forskningscentret.

Bilderna på detta uppslag är ur Nordiska museets uppteckningar.

NORDISKA FORBUNDET
FOR KULTURLANDSKAP
elo Halsinglands Museum
Storgatan 31
S-824 00 HUDIKSVALL
Sverige

SVERIGE

B Äi
PORTO BETA LT

BEGRANSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv flyttning återsänds
för insändelsen med nya adressen på
baksidan (ej adressidan)

NOTERA I ALMANACKAN:

Årsmøde 1993

Nordisk Kulturlandskabsforbund
Nordiska Forbundet for Kulturlandskap

FORELØBIGT PROGRAM

Tid: Fredag den 27 august til Søndag 29 august
Sted: Kerteminde (på Nordcpst-Fyn)
Tema: Havets landskaber

Fredag den 27 august: Kl ca 10-16, seminar med forskellige emner fra årsmødet's tema. Det afholdes på kulturcentret Hollufgård, beliggende i Odense, hvor bl a er Oldtidsmuseum med tilknyttet oldtidslandskab, og hvor forskningscentret Menneske og Natur har til huse. Seminaret laves åbent ligesom i Oslo, så interesserede ikke-medlemmer også har mulighed for at deltage.

Derefter køres til Kerteminde - undervejs præsenteres Odense Fjord/ Kertlinge Nor. Middag på Kerterninde Vandrerhjem, hvor årsmødet har til huse resten af tiden. Evt vandretur i byen.

Kl 20: Årsmøde.

Lørdag den 28 august: Ekskursion til det sydfynske øhav. Foreløbige hovedpunkter: Storebæltsbyggeriet. Sejlads til Lyet - spændende øsamfund med velbevaret landsby. Sejlads gennem øhavet til Svendborg; øhavet, arkæologien i området (vandstandshævning, dvs stenalderbopladser på havsbund), sejlads og rig skipsfart.

Festmiddag på restaurant i Kerterninde.

Søndag den 29 august: Evt ekskursion til Hindsholm eller til Johannes Larsen museet i Kerteminde.

Frie foredrag med nordiske bidrag, hvor interesserede medlemmer opfordres til at melde sig med indslag til årsmødet's tema.

Kontakt: Per Grau Møller, Marslev byvej 25, DK-5290 MARSLEV.
Tel 66 158600, 65 951941.

Slåtterkurs 1993

Tid: 22 - 25 juli

Plads: Odenis vid Alingsås

Kostnad: SEK 900:-

Innehåll: Praktiska övningar (7-8 instruktörer och lika många slipstenar), föreläsningar, slåttergille, gammaldags mathållning, botaniska exklusioner mm.

Kontakt: Ingemar Zachrisson, Pl 2524 Hemsjö, S-441 96 ALINGSÅS.
Tel 0322-500 95.

STYRELSEN tar emot ideer och svarar på frågor om förbundet. Det går bra att kontakta vem som helst. Den som har ordet "kontakt" efter sitt namn har dock som särskild uppgift att hålla det nationella medlemsregistret aktuellt.

ORDFÖRANDE

Eiler Worsøe, Lundbergvej 2,
Værum, DK-8900 RANDERS.
Tel ab 86 445186.

VICE ORDFÖRANDE

Carl-Adam Hæggestrom, kontakt,
Tomfalksv. 2/26, SF-02620 ESBO.
Tel a 90-1912016, b 90-597939.

SEKRETERARE

Kelvin Ekeland, Storgatan 14,
S-82400 HUDIKSVALL.
Tel a 08-7991394, b 0650-97804.

KASSÖR

Per Grau Møller, kontakt, Marslev
byvej 25, DK-5290 MARSLEV.
Tel a 66 158600, b 65 951941.

Karl-Erik Frandsen, Københavns
Universitet, Institut for Historie,
Njalsg. 80, DK-2300 KØBENHAVN.
Tel a 31 542211, b 31 503618.

Marita Karlsson, kontakt ÅLind,
Landskapsstyrelsen, PB 60,
SF-22101 MARIEHAMN.
Tel a 928-25000, b 928-16887.

Mats G Nettelbladt, Småtindvegen 1
B N-8000 BODØ.
Tel a 081-31573, b 081-27317.

Ann Norderhaug, kontakt, Kjeller, N-3140 BORGHEIM.
Tel a 09-948528, b 033-84100.

Olof Stroh, kontakt, Torkelsg. 10 C,
S-75329 UPPSALA.
Tel a 018-102290, b 018-126685.

Styrelsens kontakt på Island är
Birgitta Spur, Siguurinn Olafsson Mu-
seum, Laugarnestanga 70,
IS-105 REYKJAVIK
Tel a 1-32906.